

Curs: Dificultats d'aprenentatge: eines per a la intervenció educativa inclusiva

Eugènia Salvador. Associació Lectura Fàcil
25/5/2017. Centre del Professorat de Palma
C/ Gregorio Marañón, s/n - 07007 Palma

Taula de contingut

1. Facilitar l'accés al coneixement i a la cultura: una necessitat i un deure democràtics	1
2. Què és la Lectura Fàcil?	1
3. Grups destinataris	1
4. ¿Es possible unificar les necessitats de grups diferents?	2
5. Quin gènere triar?	2
6. Contingut, llenguatge i forma: les claus per a una bona comunicació	3
6.1. Criteris de llegibilitat	3
6.2. Criteris de comprensibilitat o intel·ligibilitat	5
7. El procés d'elaboració d'un text (LF o no)	5
8. La xarxa d'associacions de Lectura Fàcil	6
9. Bibliografia	7
10. Exercicis	7

1. Facilitar l'accés al coneixement i a la cultura: una necessitat i un deure democràtics

Tenir accés a la cultura, la literatura i la informació –i en una forma entenedora- és un dret democràtic. Poder llegir dona a la gent confiança en ells mateixos, bo i capacitant-los per ampliar la seva visió del món i per prendre el control de les seves pròpies vides.

A través de la lectura, la gent és capaç de compartir idees, pensaments i experiències i de créixer com a éssers humans. Per tal d'exercir els seus drets, una persona necessita rebre i poder interpretar la informació sobre el que està passant a la societat.

Facilitar materials de lectura adients per col·lectius que tenen dificultats lectores forma part dels objectius de diversos organismes internacionals i hauria de ser també una preocupació de la nostra societat. **Els materials de Lectura Fàcil són una eina que s'ha demostrat efectiva per apropar la lectura a les persones amb dificultats lectores.**

2. Què és la Lectura Fàcil?

Els materials de Lectura Fàcil són aquells elaborats seguint les pautes de l'IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) i de *Inclusion Europe*. Es tracta d'unes directrius internacionals que donen orientacions sobre els aspectes de contingut, llenguatge i forma per elaborar aquest tipus de materials.

3. Grups destinataris

- **Persones amb dificultats lectores i/o de comprensió permanents**
afectades per: dislèxia, senilitat, TDAH, Autisme, ...

➤ **Persones amb dificultats de lectura transitòries**

immigrants amb escàs coneixement de la llengua d'acollida, analfabets funcionals, persones amb escolarització deficient, infants, ...

4. ¿Es possible unificar les necessitats de grups diferents?

Hi ha diferències en els propòsits i situacions vitals per a les quals la gent necessita materials de lectura fàcil. S'han desenvolupat criteris, provats i ajustats per a diversos grups, sobretot basats en l'experiència. No obstant, hi ha un acord general entorn al fet que hi ha més factors que uneixen aquests grups que no pas els separen

La Figura 1 il·lustra quins són els principals grups de població que poden beneficiar-se dels materials de lectura fàcil. Els cercles representen, aproximadament, els grups i el quadrat la necessitat de materials.

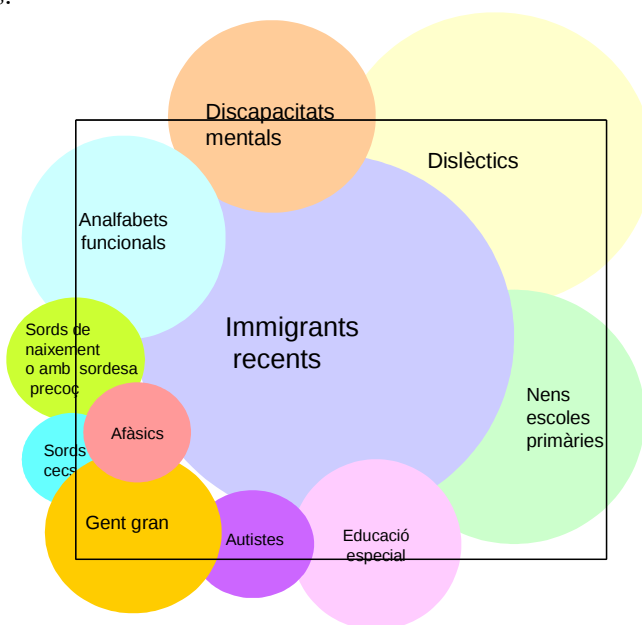

Figura 1
Principals grups de població que poden beneficiar-se de la LF

Font: Adaptació del gràfic extret de: "Guidelines for Easy-to-Read Materials". IFLA Professional Report núm. 54. The Hague, 1997

5. Quin gènere triar?

Hi ha necessitat de tot tipus de literatura i de textos de lectura fàcil.

Literatura

La literatura hauria d'incloure tots els gèneres i tant materials escrits especialment com adaptacions dels clàssics. Algunes persones poden objectar a l'adaptació i simplificació d'una novel·la clàssica. La poden veure com un producte rebaixat i aigualit. Però sense la disponibilitat d'una versió de lectura fàcil, les persones amb problemes de lectura podrien veure's excloses d'una gran part del seu patrimoni cultural.

Documents d'organismes públics i privats

Les administracions generen molts documents que sovint pequen d'un excés de tecnicismes que els fan difícils de comprendre fins i tot per persones que no tenen dificultats lectores. En molts països es legisla l'obligació de generar versions en lectura fàcil de documents adreçats a la ciutadania.

Notícies i informació sobre la societat

Moltes persones experimenten dificultats a comprendre els mitjans de notícies normals. Els articles dels diaris són massa llargs, escrits en un llenguatge difícil i contenen molts termes massa especialitzats. Per a moltes persones, les versions de lectura fàcil de notícies i altres documents informatius representen l'únic mitjà d'exercir el seu dret democràtic a restar informats sobre la societat.

6. Contingut, llenguatge i forma: les claus per a una bona comunicació

Investigadors de diversos països, bàsicament en el camp de la psicolingüística i la psicologia experimental, han dut a terme estudis per determinar quins són els factors que milloren la capacitat comunicativa d'un text i que el fan atractiu i entenedor pel lector. Avui han abandonat generalment aquests esforços i es refien més de l'experiència real.

És interessant, però, retenir alguns dels criteris generals sobre els quals existeix acord quant a la seva capacitat de millorar la llegibilitat i comprensibilitat d'un text i el seu potencial comunicatiu.

6.1. Criteris de llegibilitat

Es refereixen la facilitat amb què es pot llegir un text. Remeten als seus aspectes formals.

És aconsellable:

- Un tipus de lletra gran (12 o 13 punts)
- Evitar la lletra cursiva, la simulació de lletra manuscrita i els tipus de lletra excessivament ornamentats.
- Lletres negres sobre fons blanc. En cas que el fons sigui fosc, la lletra ha de contrastar molt nítidament.
- Només emprar un o dos tipus de lletres (p.e., una per als títols i una altra per al text). Per ressaltar un text emprar la negreta, no el subratllat. Les lletres majúscules són més difícils de llegir
- Línies no excessivament llargues, però tampoc excessivament curtes. Evitar formats apaïrats amb lletra petita o text en columnes molt estretes
- Interlineat ample, però que permeti un nombre suficient de línies per pàgina la grandària de la lletra i 1,5 l'espai entre paraules
- L'espai entre línies un 30%-40% de la grandària de la lletra (en Word, expressada en punts)
- Text dividit en paràgrafs, i en capítols relativament curts, per permetre pauses freqüents
- Procurar que els paràgrafs siguin curts (4 o 5 línies), dedicar un paràgraf a un tema o idea, deixar una línia de separació entre dos paràgrafs i no indentar la primera línia de cada paràgraf
- Marges generosos
- Paper blanc, mat i opac. Pot ser un blanc trencat o groguenc. Mai una imatge com a fons de text
- El final de pàgina no ha d'interrompre una frase. Procurar que coincideixi amb un final de paràgraf

- No justificar el text a la dreta. Això ajuda al lector a no perdre's en el salt de línia.

Tipografia

La tipografia és un dels aspectes formals clau per garantir una bona llegibilitat dels textos. Les fonts amb Serif (amb remats) són més utilitzades en textos extensos, perquè poden ajudar visualment a enllaçar les lletres i per tant fer la lectura més fluïda. En els escrits en pantalla, en canvi, són menys llegibles que les Sans Serif, perquè els remats treuen nitidesa al text. D'altra banda, es considera que les fonts *sans serif* tenen una aspecte més modern. No hi ha estudis determinants sobre la major llegibilitat d'una o altra.

Lletres amb remat (*serif*) de 12 punts

Century Schoolbook / Garamond / Georgia / Times New Roman

Lletres sense remat (*sans serif*) de 12 punts

Arial

Calibri

Comic Sans

Trebuchet MS

Verdana

- ▶ **Majúscules.** Són més difícils de llegir que les minúscules.
- ▶ **Negreta.** Emprar-les amb moderació, perquè serveixin per destacar el que volem
- ▶ **Interlineat.** Ha de ser aproximadament un 30%-40% més gran que el cos de la lletra per aconseguir una bona llegibilitat.

Exemples de proporció entre cos de lletra i interlineat:

- ✓ Cos de lletra Garamond 12, interlineat "Exacte" a 8 punts:
No és estrany trobar durant tot l'any, també a l'estiu, malgrat la calor, turistes amb potents teleobjectius prop de canals, llacunes, tolles o arrossars, a miradors senyalitzats o a punts d'observació improvisats
(Nota: Les línies estan massa juntes. Dificulten la lectura)
- ✓ Cos de lletra Garamond 12, interlineat "Exacte" a 25 punts:
No és estrany trobar durant tot l'any, també a l'estiu, malgrat la calor, turistes amb potents teleobjectius prop de canals, llacunes, tolles o arrossars, a miradors senyalitzats o a punts d'observació improvisats.
(Nota: les línies estan molt separades. Els paràgrafs no donen impressió de bloc conceptual)
- ✓ Cos de lletra Garamond 12, interlineat "Exacte" a 17 punts
No és estrany trobar durant tot l'any, també a l'estiu, malgrat la calor, turistes amb potents teleobjectius prop de canals, llacunes, tolles o arrossars, a miradors senyalitzats o a punts d'observació improvisats.
(Nota: lletra i interlineat guarden una proporció equilibrada que facilita la lectura)

6.2. Criteris de comprensibilitat o intel·ligibilitat

Fan referència a la capacitat que tant el vocabulari com l'estructura sintàctica facin el text entenedor, comprensible. Remeten al tipus de vocabulari, la longitud de les frases, la construcció sintàctica, etc.

És aconsellable:

- Mantenir l'ordre convencional de la frase : subjecte, verb, predicat.
- Construir frases curtes (al voltant d'una vintena de mots), i preferiblement que no ocupin més de tres línies. La construcció d'una frase és tant o més important que la seva longitud, però com més curta sigui més fàcilment pot ser compresa i retintut el sentit
- Evitar els incisos en una frase o, en tot cas, que tinguin menys de 15 paraules
- Separar els paràgrafs, procurant que cada un tingui un màxim de 100-150 paraules
- Incloure una sola idea principal en cada oració
- Usar un llenguatge senzill i directe. Escriure amb concreció: p.e., evitar qualificatius genèrics i buits de significat.
- Exposar el relat/text de forma ordenada, ben travada i relacionada
- Emprar les formes actives del verb, abans que les formes passives, i l'indicatiu amb preferència al subjuntiu
- Descriure les accions en positiu, evitant les negacions dobles.
- Entre dos sinònims, triar el d'ús més freqüent. En tot cas, donar exemples per explicar les paraules difícils o fer-les comprendre gràcies al context
- Triar signes de puntuació senzills
- Evitar l'ús d'argots, tecnicismes, abreviatures i anagrames. Si cal emprar mots molt tècnics, explicar-los o donar exemples. Un document molt breu no sempre és més clar. Si s'utilitzen mots molt senzills pot ser que sigui necessari explicar amb més detall algun aspecte concret.
- Redactar el document pensant sempre amb el destinatari/a. Intentar aconseguir un text menys formal i més personal.
- En cas de donar alguna instrucció, emprar un llenguatge directe: p.e.: “envieu el formulari” millor que “el formulari s'ha d'enviar”

7. El procés d'elaboració d'un text (LF o no)

El procés d'elaboració d'un text de Lectura Fàcil no és diferent del que habitualment es segueix per qualsevol altre tipus de text. Recordem-ho aquí:

1. Planificació

Comenceu pensant i no escrivint. Podem prendre notes abans d'estructurar definitivament un text de manera lògica i comprensiva.

Caldrà tenir clar qui són:

- **l'emissor:** qui elabora i difon el missatge una persona: a títol individual, una institució, un col·lectiu?
- **el destinatari o receptor:** intentem respondre a les preguntes: A qui ens adrecem? Què en sabem? Què sap del tema? Què necessita saber? Com ens entendreà millor?
- **canal** (informacions, instruccions, opinions...) **i el tipus de text** (carta, correu electrònic, fulletó...)
- **codi de comunicació:** sistema de signes usat (oral, escrit, pictogrames, llengua de signes, Braille)

- **context:** la situació que genera i justifica el missatge i el contacte entre emissor i receptor.

2. Redacció

A partir del guió o les notes prèvies comenceu a redactar. Busqueu l'ordre més adequat i les frases més significatives. Relacioneu les idees i les parts del text d'una manera lògica. La simplicitat, la concisió, la precisió en el vocabulari el farà més eficaç. No s'ha de confondre simplicitat en l'exposició amb una redacció "telegràfica". Les frases han d'estar ben lligades i ordenades d'acord amb l'objectiu que persegueix el text.

3. Revisió

Per corregir i millorar el text per tal d'adequar-lo als destinataris, a l'objectiu, al registre per tal d'aconseguir un text adequat, coherent, cohesionat i correcte.

4. La valoració final

Feu una revisió final del text per polir-ne els aspectes més formals. Assegureu-vos que està ben distribuït en paràgrafs i apartats que en mostrin l'estructura. Feu-ne una lectura final, procurant posar-vos al lloc del destinatari, i valoreu si el text transmet el que volíeu.

8. La xarxa d'associacions de Lectura Fàcil

Hi ha un gran desconeixement del concepte LF. Un grup de professionals vinculats al món educatiu i bibliotecari, sensibilitzats per la mancança de materials adreçats a persones amb dificultats lectores, va crear el 2002 a Barcelona l'Associació Lectura Fàcil, a partir d'una comissió de treball que s'havia iniciat al Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya (COBDC) amb el suport de la Fundació Jaume Bofill i la Biblioteca Nacional de Catalunya.

Des de llavors s'han anat sumant al projecte diverses entitats i s'han creat altres associacions de Lectura Fàcil amb les que compartim la voluntat de fer arribar la lectura, la informació i, en definitiva, la cultura a tots els sectors de la població. En els darrers anys s'ha creat una xarxa que aglutina les diferents associacions de Lectura Fàcil de l'estat, que utilitzen el segell LF com a garantia de qualitat en les seves adaptacions.

Logo de la xarxa LF 	Associació Lectura Fàcil Lectura Fácil Euskadi Asociación Lectura Fácil Castilla y León Asociación Lectura Fácil Madrid Asociación Lectura Fácil Aragón Asociación Lectura Fácil Castilla La Mancha Associació Lectura Fácil Illes Balears	Logo que avala la revisió dels textos adaptats a LF per alguna de les les associacions de la xarxa
--	---	---

9. Bibliografia

- Cassany, Daniel (2002). “La cuina de l’escriptura”. Barcelona: Empúries
- Comes, Gabriel (2003). “Lectura y libros para alumnos con necesidades especiales”. Barcelona: CEAC.
- “Directrius per a materials de Lectura Fàcil” (2010). Revisió de Gyda Skat Nielsen, Misako Nomura i Bror Tronbacke. IFLA Professional Reports, núm. 120 (http://www.cobdc.org/publica/directrius/directrius_lf.pdf)
- Inclusion Europe (ILSMH). “El camino más fácil. (Juny 1998). Directrices europeas para generar información de fácil lectural”. Destinada a autores, editores, responsables de información, traductores y otras personas interesadas. (<http://www.sidar.org/recur/desdi/index.php>)
- Portell, Joan (ed.) (2004). “M’agrada llegir. Com fer els teus fills lectors”. Barcelona: Ara llibres
- Serra, Jaume
 - (2008, a). “La lectura fàcil, una necessitat per a l'alumnat nouvingut d'ESO”. Llicència d'estudis retribuïda. Modalitat A. Curs 2007-08. Departament d'Educació. Generalitat de Catalunya (<http://www.xtec.cat/~jserra18>)
- Turiel, Josep (2001). “Recursos web sobre lectura fàcil i serveis especials”. Universitat de Barcelona. Facultat de Biblioteconomia i Documentació (http://www2.ub.es/bid/consulta_articulos.php?fichero=12turiel.htm >)

10. Exercicis

10.1. Textos breus

- Si precisa més detalls o aclaracions addicionals sobre qualsevol dels punts exposats, serà un plaer facilitar-los’hi, prèvia sol·licitud per via telefònica.
- L’equip va ser dirigit pel tècnic Jan Ros
- L’economia no va experimentar un impacte substancialment negatiu com a resultat de la crisi financera, contràriament al que s’havia pronosticat.
- La comissió es reserva el dret, en el cas eventual de que les dades no estiguin disponibles, d’ajornar la reunió.

10.2. **Text narratiu.** Consideres que aquest s’ajusta en sentit estricte a les pautes de Lectura Fàcil?

Mary Poppins. J. L. Travers. (Text simplificat de l’original)

Capítol 1. Vent de l’est

Si voleu saber on va passar aquesta història, pregunteu-ho al guàrdia del carrer. Aquesta història va passar al número 17 del carrer dels Cirerers, a Londres.

En aquesta casa, hi vivien el senyor Banks, la seva dona i els seus quatre fills. Els fills grans es diuen Jane i Michael, i els petits, en John i la Bàrbara, són bessons.

Tenien una cuinera, una cambrera i un jardiner molt vell. El jardiner s’encarregava de netejar les sabates.

La noia que cuidava els nens acabava de marxar, sense dir res i sense permís. El senyor Banks va dir a la seva dona que posés un anunci al diari per trobar-ne una altra.

Un veí dels Banks és aficionat als barcos, és l'Almirall Boom. L'Almirall Boom havia observat que bufava un vent fred de l'est.

El senyor Banks se'n va anar com cada dia a treballar al banc de la ciutat. Aquell dia tenia molt de fred. Es va abrigar bé. Va saludar la seva família amb la mà i se'n va anar.

(...)

Els nens estaven contents sense la noia que els cuidava. S'estaven a la seva habitació i miraven per la finestra.

Al vespre, de cop i volta, entre les branques de l'arbre i el vent, va arribar una persona. Van sentir un cop molt fort contra el terra. Semblava que l'hagués portada el vent.

—Que divertit! —va dir en Michael.

—Anem a veure qui és! —va dir la seva germana.

La persona que havia arribat era una dona de cabell negre i lluent, i era primeta i elegant. Tenia una ulls blaus molt alegres.

10.3. Text narratiu. Com començaries aquesta història per fer-la entenedora a persones no familiaritzades amb la nostra llengua i el nostre entorn cultural?

La fletxa negra. Robert Louis Stevenson

Títol original: The black Arrow. Traducció de Carles Llorach

Barcelona: Edicions La Magrana, 1996

John, el venjador

Una certa tarda, a finals de primavera, es va sentir repicar la campana del castell de Tunstall a una hora desacostumada. Prop i lluny, als boscos i als camps de la vora del riu, la gent va començar a deixar les feines i es van afanyar cap al retoc. Al llogarret de Tungstall, un grup de pagesos pobres es demanaven què devia voler dir aquella crida.

En aquella època, sota el regnat del vell rei Enric VI, el llogarret de Tunstall tenia gairebé el mateix aspecte que té avui. Una vintena de cases si fa no fa, ben empostissades de roure, s'allargassaven escampades en una gran vall verda que ascendia des del riu. Al peu de la vall, el camí creuava un pont, pujava cap a l'altra banda i desapareixia al llindar dels boscos fent via cap al castell i, més enllà, cap a l'abadia de Holywood. A mitja pujada del poble, es dreçava l'església, envoltada de teixos. Els oms verds i els verdejants roures del bosc coronaven els vessants de cada banda i atermenaven el paisatge.

En un pujolet de la vora del riu hi havia una creu de pedra; aquí es va aplegar el grup: mitja dotzena de dones i un homenàs alt amb un brúsó vermellenc; discutien què devien anunciar les campanes. Mitja hora abans, un missatger havia travessat el poble i havia begut un got de cervesa des de la sella, sense gosar ni desmuntar per la pressa de la seva missió. Ell també ignorava què ocorria; tan sols estava encarregat de dur cartes segellades de Sir Daniel Brackley a Sir Oliver Oates, el rector, que comandava el castell en absència del senyor.

—És la ruina d'aquesta bona terra va dir un dona—. Si el baró viu per la guerra, els pagesos han de menjar arrels.

—No pas—va dir Dick—, tothom que el segueixi tindrà sis penics al dia i els arquers, dotze.

—Si és que viuen —va replicar la dona—, que prou que podria ser; però, i si moren, què, senyor meu?

—No poden morir millor que pel senyor natural—va dir Dick—